

**POLITECHNIKA
GDAŃSKA**

WYDZIAŁ ARCHITEKTURY

WFOŚiGW
w Gdańsku

Gdańsk, 2018-04-20

Dr inż. arch. Paweł Ozimek
Politechnika Krakowska

Doskonalenie systemów ochrony krajobrazu w Polsce – „Rekomendacje w zakresie prowadzenia analiz krajobrazowych na potrzeby wyznaczania stref ochrony krajobrazu”

Tekst przygotowany dla potrzeb projektu nr RV-4/2018 finansowanego
przez WFOŚiGW w Gdańsku:

Ochrona krajobrazu w ocenach oddziaływania na środowisko w świetle współczesnych uwarunkowań prawno-metodologicznych

Celem opracowania pod tytułem „Rekomendacje w zakresie prowadzenia analiz krajobrazowych na potrzeby wyznaczania stref ochrony krajobrazu” jest dostarczenie zarządom województw spójnych narzędzi dedykowanych ochronie krajobrazu, służących do odpowiedniego wykorzystania wyników audytów krajobrazowych w zarządzaniu obszarami chronionymi. Przedmiotem jest opracowanie jednolitych zaleceń w zakresie wyznaczania stref ochrony krajobrazu, o których mowa w Ustawie o ochronie przyrody.

Wytyczne te są skierowane do urzędów marszałkowskich odpowiedzialnych za ww. zadania i zawierają:

- zasady identyfikowania przedpoli ekspozycji, osi widokowych oraz punktów widokowych w granicach parków krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu,
- wskazówki dotyczące wyznaczania obszarów zabudowanych wyróżniających się lokalną formą architektoniczną w granicach parków krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu,
- rekomendacje dotyczące uwzględniania obszarów innych niż ww., przy określaniu granic stref ochrony krajobrazu, w tym przykłady.

Opracowanie zostało wykonane w wyniku umowy pomiędzy Generalną Dyрекcją Ochrony Środowiska a Stowarzyszeniem Polskich Architektów Krajobrazu i oddane po poprawkach w grudniu 2017. Wykonawcami był zespół w składzie: dr hab. inż. arch. Irena Niedźwiecka-Filipiak, prof. UPWr, dr inż. arch. Paweł Ozimek, dr inż. arch. kraj. Marta Akincza, mgr inż. arch. kraj. Laura Kochel, dr inż. arch. kraj. Dorota Krug, dr Marcin Sobota, dr inż. Katarzyna Tokarczyk-Dorociak.

Podstawą opracowania były: Projekt rozporządzenia w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych, tzw. Ustawa Krajobrazowa, Ustawa o ochronie przyrody, Prawo budowlane,

Ustawa o ochronie zabytków i Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody, strefy ochrony krajobrazu wyznaczane są w granicach parków krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu w obrębie krajobrazów priorytetowych.

W Polsce według aktualnych danych Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody są 122 parki krajobrazowe oraz 402 obszary chronionego krajobrazu¹. Zgodnie z danymi GUS z, 2016 roku powierzchnia parków krajobrazowych w Polsce to łącznie 2523 tys. ha (ponad 8% powierzchni kraju), zaś obszarów chronionych - 7094 tys. ha (ponad 22% powierzchni kraju). Obszary chronionego krajobrazu obejmują tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych. Powoływane są w drodze uchwały sejmiku województwa, która między innymi określa zakazy właściwe dla danego obszaru chronionego lub jego części, wynikające z potrzeb jego ochrony. Dla obszarów chronionego krajobrazu nie są tworzone plany ochrony.

W drodze uchwały sejmiku województwa mogą być wyznaczane strefy ochrony krajobrazu, które są istotne dla zachowania walorów obszaru chronionego krajobrazu. Uchwała taka jest aktem prawa miejscowego, z jednoczesnym zastrzeżeniem, iż strefy ochrony krajobrazu stanowią w szczególności przedpola ekspozycji, osie widokowe, punkty widokowe oraz obszary zabudowane wyróżniające się lokalną formą architektoniczną. W strefach ochrony krajobrazu istnieje możliwość ustanowienia zakazów lokalizowania nowych obiektów budowlanych, obiektów budowlanych odbiegających od lokalnej formy architektonicznej, także obiektów o wysokości przekraczającej 2 kondygnacje oraz zalesiania. Daje to możliwości kształtowania polityki przestrzennej w strefach zgodnie z potrzebami ochrony krajobrazu.

W ramach prac nad projektem rozporządzenia w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych utworzono bazy danych zawierające cechy analityczne i syntetyczne krajobrazów, na podstawie których przeprowadzono ocenę i wskazano na konieczność objęcia działaniami ochronnymi części krajobrazów, nazwanych krajobrazami priorytetowymi. W granicach parków krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu może znaleźć się jeden lub kilka krajobrazów, które w audycie oceniono jako krajobrazy priorytetowe.

Całościowa metoda, którą stworzono na potrzeby osiągnięcia założonych w niniejszym opracowaniu celów, bazuje głównie na dwóch niezależnych wcześniejszych doświadczeniach tzn. metodzie wyznaczania punktów widokowych, osi i przedpola widoków oraz narzędziu, jakim są wyróżniki krajobrazu. Punkty widokowe, osie i przedpola widoków stanowią miejsca wrażliwości widokowej, które mają zasadnicze znaczenie dla percepcji elementów określających indywidualność krajobrazu. Elementy te są reprezentacją wyróżników krajobrazu. Mogą być nimi bezpośrednio konkretne obiekty, np.: Giewont nad Zakopanem, lub jako przykłady typologiczne. Tego rodzaju reprezentantem konstrukcji słupowo-ryglowej jest jeden ze spichlerzy w Bydgoszczy. Wyróżniki stanowią również istotę obszarów zabudowanych charakteryzujących się lokalną formą architektoniczną.

¹ Według GUS, 2016 - obszarów chronionego krajobrazu jest 383.

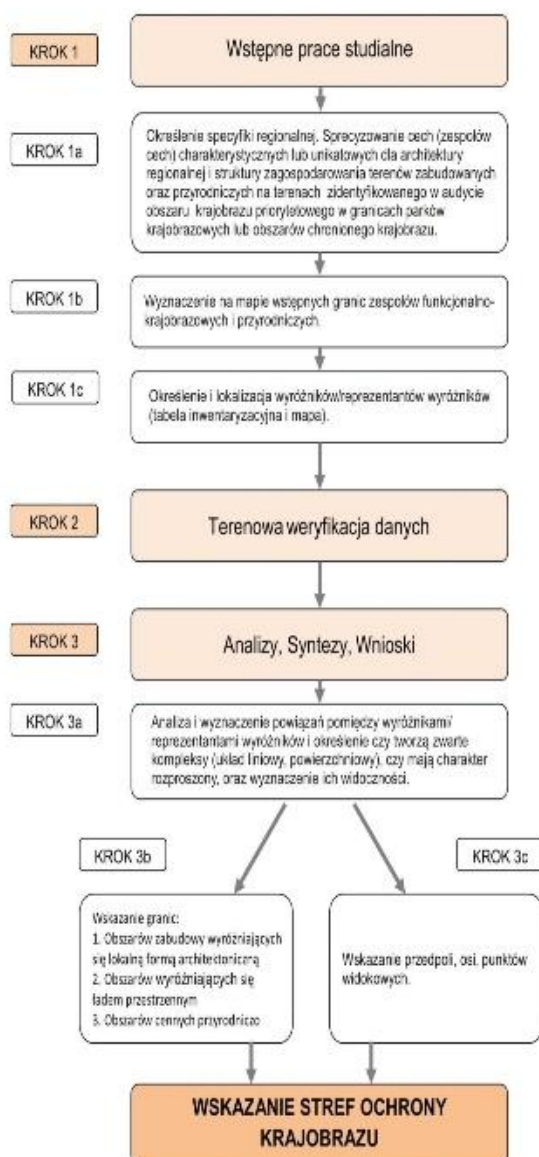
Przyjęto metodę postępowania (Ryc. 1) składającą się z szeregu kroków wykonywanych przez zespół ekspertów, operatora GIS i zespołu sędziów kompetentnych. W ramach postępowania wykonywane są wizje lokalne, operacje na cyfrowych zasobach danych przestrzennych i w ostatnim etapie dokonywane są oceny. Wybór wykonawców (zespół ekspertów, sędziowie kompetentni oraz operator GIS) prac związanych z wyznaczaniem stref ochrony krajobrazu należy do organu, w którego kompetencjach leżą zadania z zakresu ochrony krajobrazu w granicach parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Wykonawcy posilkują się informacjami i ocenami pochodzącymi od społeczności lokalnej w ramach działań partycypacyjnych.

Stosunkowo istotnym aspektem działań przeprowadzanych w ramach metody są narzędzia cyfrowe oparte na Systemach Informacji Geograficznej (ang. GIS). Opracowane zostały zasady doboru danych znajdujących się w ogólnodostępnych zasobach, metody ich uzupełniania, operacje mające na celu uzyskanie map i wykresów widoczności. Na podstawie tych materiałów podejmuje się decyzje w zakresie identyfikacji przedpoli ekspozycji, osi i punktów widokowych oraz przygotowuje się wskazówki do wyznaczania obszarów zabudowanych wyróżniających się lokalną formą architektoniczną, a dodatkowo obszarów ładu przestrzennego i obszarów cennych przyrodniczo.

Tworząc opracowanie stosowano pojęcia zdefiniowane w aktach prawnych. Pozostałe pojęcia merytoryczne z zakresu architektury krajobrazu oraz analiz przestrzennych zdefiniowano w słowniku pojęć (zał. 1). Praca zawiera wskazówki dotyczące udziału społeczeństwa przy wyznaczaniu stref ochrony krajobrazu.

Opracowano jednolitą instrukcję zasad postępowania opisaną w trzech głównych krokach. Składają się na nią prace studialne i terenowe, w ramach których następuje:

1. Określenie specyfiki regionalnej oraz zespołu cech charakterystycznych lub

Ryc. 1: Schemat postępowania.

unikatowych dla określonego obszaru zabudowanego i przyrodniczego. Wyznaczenie granic zespołów funkcjonalno-krajobrazowych i przyrodniczych.

2. Określenie i lokalizacja wyróżników krajobrazu.

3. Określenie powiązań pomiędzy wyróżnikami oraz zakresu ich widoczności. Wskazanie granic: obszarów zabudowy wyróżniających się lokalną formą architektoniczną, łańcem przestrzennym oraz obszarów przyrodniczych. Ponadto wskazanie przedpoli, osi i punktów widokowych.

W efekcie opracowano metodę wyznaczania stref ochrony krajobrazu w granicach parków krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu. Niniejsze rekomendacje dedykowane są zarządom województw oraz innym zainteresowanym instytucjom.